NÅR VI SYNGER

EN ANTOLOGI OM SANGENS BETYDNING

Sangens Hus

Alle har en stemme

Når vi synger – en antologi om sangens betydning

Anne Agersnap, Lisbeth Smedegaard Andersen, Mads Bille, Lars Ole Bonde, Lea Wierød Borčak, Rasmus Skov Borring, Anne Odgaard Eyermann, Martin Lysholm Hornstrup, Claus Skjold Larsen, Esther M. Morgan-Ellis, Elsebeth Gerner Nielsen, Bertel Nygaard, Lasse Skovgaard og Anne Tetens.

2. udgave, 1. oplag, 2026
© 2026, Sangens Hus og forfatterne

Redaktion:
Lea Wierød Borčak, Mette Johnsen Elbeck, Elsebeth Gerner Nielsen og Mette Thue, alle fra Sangens Hus og Videncenter for Sang.

Omslag og grafisk tilrettelæggelse:
Janus Engelbrecht, Sangens Hus

Forsiden illustrerer et mønster, som dannes fx i sandkorn, når de ligger på en plade, der sættes i svingninger af lyd. Forskellige frekvenser skaber forskellige mønstre – som når sang skaber forskellige virkninger i os.

Kapitel 13 er oversat af Noa Kjærsgaard Hansen

Tryk:
JYPA

Miljømærket tryksag 5041 0826

CO2 KOMPENSERET TRYKSAG

Alle rettigheder forbeholdes.

Kopiering fra denne bog kan kun findes sted på de institutioner, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

ISBN 978-87-973408-3-7

Udgiver:
Sangens Hus
Nørregade 7D
7400 Herning
www.sangenshus.dk

Indhold

Forord 7
Marianne Jelved

Indledning 9

OPRINDELSE:
På syngende grund 15
Claus Skjold Larsen

FÆLLESSKAB:
Fra hver-for-sig-fund til sam-fund 27
Elsebeth Gerner Nielsen

HVERDAGEN:
Sang under brusebad 41
Anne Odgård Eyermann

KORSANG:
Et talentmiljø i provinsen 53
Mads Bille

SUNDHED:
Sangens betydning for sundhed og trivsel 65
Lasse Skovgaard

TRIVSEL:
Sang og sundhed i indskolingen 93
Anne Tetens og Lars Ole Bonde

BÆREDYGTIGHED:
Sange er drømmenes sprog 107
Lisbeth Smedegaard Andersen

HÅB:
Mellem drøm, forventning og håb 119
Bertel Nygaard

FOLKEOPLYSNING:
Fællessang som folkeoplysning 133
Rasmus Skov Borring

TRADITION:
Fællessang – et selvfølgeligt eller et særegent ritual? 145
Anne Agersnap

FÆLLESSANG:
»Godhedsdiskurs« og eksklusion i dansk fællessangskultur ... 159
Lea Wierød Borčak

MANGFOLDIGHED:
Sangfoldighed 171
Martin Lysholm Hornstrup

TEKNOLOGI:
Adskilt af tid og rum, men forenet i sang:
Fællessang og medier 185
Esther M. Morgan-Ellis og Lea Wierød Borčak

EFTERORD:
Sangens betydning i mit univers 199
Bertel Haarder

Om forfatterne 205

Sang og sundhed i indskolingen

– henimod en ny forståelse af sang i skolen

Af Anne Tetens, antropolog og ph.d.-stipendiat ved Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet, og Lars Ole Bonde, professor emeritus ved Center for Research in Music and Health, Norges Musikkhøgskole, og fhv. professor i musikterapi ved Aalborg Universitet

...så på trods af undergangen
bli'r vi ved med morgensangen
rejser os og synger med
nu og i al evighed. (HS 148)

Jens Rosendahls smukke »credo« er en særlig, sangbar version af de mange tanker og ønsker, der – post-covid-19 – har været om at styrke morgensangen i skolen. Opgaven er bare ikke så let, for – som vi skal gøre nærmere rede for – er der for få kompetente lærere til at løfte opgaven, og en levende morgensangskultur i skolen fordrer desuden, efter vores mening, en ny sangpædagogik, som fokuserer på trivsel og sangglæde fremfor skønsang og sangfaglige målsætninger.

Dette kapitel fortæller indledningsvist om nogle af de trivselsproblemer, som folkeskolen kæmper med i 2020'erne. Derefter fokuseres der på spørgsmålet om, og hvordan sang i folkeskolen eventuelt kan bidrage til at løse disse problemer. Endelig beskrives og diskuteres en konkret indsats, nemlig projektet Alle Kan Synge, som et bidrag til en mere trivselsbaseret indskoling.

Præludium

Tidligere skoleleder på Herstedøster Skole Birgitte Pilgaard skrev i 2022 i en intern rapport til Albertslund Kommune: »...vi er ikke i tvivl om, at Alle Kan Synge har en positiv effekt på elevernes faglige, personlige og sociale udvikling. Alle Kan Synge giver alle en følelse af fællesskab, samtidig med at eleverne trives bedre og derfor lærer mere.«

Birgitte Pilgaard sagde i 2018 ja til en henvendelse fra den daværende organist og korleder i Herstedøster Kirke, Anne-Kari Ferenczi, som havde undret sig over, at skolebørnene ikke sang med, når de deltog i gudstjenester. Som leder af kirkens korskole oplevede hun mange børn og unge give udtryk for, at deres opvækst med korsang havde haft stor betydning for deres liv, som rakte langt ud over glæden ved at synge. Derfor foreslog hun et samarbejde om at udvikle sangen i skolen, med særligt henblik på indskolingen (0.-3. klasse). Med ansættelsen af korlederen Signe Sørensen begyndte projektet Alle Kan Synge (AKS), først for 0. og 1. klasserne, men år for år udvidet med et klassetrin – til fuld skala: To timers klassekor på skemaet for alle børn i hele indskolingen. Det var et projekt, som hurtigt vakte megen opmærksomhed i både skole- og korkredse, fordi det satte børnenes trivsel forrest.

Herefter opstod spørgsmålet så, om sang som en integreret del af indskolingen kunne have en påviselig indvirkning på elevernes trivsel – med andre ord, om en eventuel trivselseffekt kunne måles og studeres. Det viste sig hurtigt, at der ikke findes store, internationale undersøgelser, som »mur-og-nagelfast« dokumenterer disse ikke-musikalske effekter af en målrettet musikalsk indsats, hvor korsang indsættes som motor i en mere generel trivselsindsats. Derfor

opstod initiativet til at følge AKS med forskning, der skulle belyse netop sangens indvirkning på elevernes trivsel.

I det følgende vil vi kort beskrive den vigtigste forskning, der findes på området, og derefter beskrive AKS i forhold til den eksisterende viden.

Forskningen i sang og sundhed i skolen

Den bredere baggrund er sundhedspolitisk. I dag er det sådan, at hvert femte barn i Danmark oplever mentale helbredsproblemer, psykisk sygdom eller lav skoletrivsel, inden de fylder 10 år (Holstein et al., 2021). Når vi her diskuterer mental sundhed og trivsel, læner vi os op ad Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed som »en tilstand af velbefindende, hvor individet kan udfolde sine evner, kan håndtere dagligdags udfordringer og stress samt indgå i fællesskaber med andre mennesker« (Sundhedsstyrelsen, 2022). Ud fra denne forståelse handler mental sundhed altså både om, hvordan man føler sig (et emotionelt aspekt), og hvordan man fungerer i forhold til sig selv og sine omgivelser (et funktionelt aspekt). Desværre viser undersøgelser siden 1980'erne blandt skolebørn i alderen 11-15 en negativ udvikling ud fra begge parametre. Især når det kommer til mentalt velbefindende, selvværd og selvformåen, har tallene været dalende (Rich Madsen et al., 2023). I dag har 15% af alle danske børn en diagnosticeret psykisk sygdom inden 18-årsalderen (Jeppesen et al., 2020).

Mentale helbredsproblemer tidligt i livet kan have alvorlige langsigtede konsekvenser, så behovet for mentalt sundhedsfremmende interventioner tidligt i livet har aldrig været større end nu. Skolen er et oplagt sted at starte, fordi man gennem skolebaserede indsatser kan nå alle børn, uanset socioøkonomisk eller kulturel baggrund (Niclasen et al., 2016). Desuden udgør skolen og skoleklassen en central arena i børns liv og er afgørende for deres sociale, følelsesmæssige og psykologiske udvikling og dermed også deres mentale sundhed (Anderson et al., 2011). Et inkluderende og anerkendende skolemiljø giver børn mulighed for at udtrykke sig selv, udvikle sociale kundskaber og mestre følelsesmæssige udfordringer

– elementer, der dækker både det emotionelle og funktionelle aspekt af mental sundhed (Skogen et al., 2018). Det er da også derfor, at verdenssundhedsorganisationen WHO i stigende grad anbefaler universelle, skolebaserede indsatser (World Health Organization, 2021).

Flere og flere advarer dog om, at det stigende fokus på trivselsproblematikken blandt børn kan skabe en negativ spiral. Forskere peger på, at det simpelthen kan blive en direkte stressfaktor for børn at skulle forholde sig så meget til egen trivsel og mental sundhed (Foulkes & Andrews, 2023; Foulkes & Stringaris, 2023). Derfor mener vi, at man med fordel bør fokusere på at tilbyde indsatser og aktiviteter i skoleregi, som har et trivselsfremmende formål, men uden, at børnene pålægges ansvaret for deres eget velbefindende. Sang i folkeskolen kan være ét bud på et svar på netop denne udfordring.

Forskning i sang og sundhed er et relativt nyt fænomen i Danmark (Borčak, 2022). Men flere udenlandske studier viser, at sang og korsang kan have adskillige positive virkninger, såsom en beroligende effekt, en styrket relationel og mellemmenneskelig opmærksomhed og endda også en revitaliserende effekt på den, der synger alene eller sammen med andre (Balsnes, 2018; Norton, 2015). Enkelte studier tyder også på, at sang på længere sigt kan have positive virkninger på trivsel og mental sundhed (Hallam, 2016; Eerola & Eerola, 2014), selvom der endnu er meget sparsom dokumentation for den længerevarende positive trivselseffekt af sang hos børn.

I forbindelse med dette kapitel er vi dog særligt optagede af det mellemmenneskelige perspektiv på korsang, altså korsangens evne til at styrke børns sociale og emotionelle færdigheder, modstandsdygtighed og selvværd gennem musikalsk interaktion med andre. Disse aspekter berører nemlig både den emotionelle og funktionelle dimension af mental sundhed som nævnt tidligere.

Hvis vi ser tilbage på Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed, fremhæves også vigtigheden af at kunne »indgå i fællesskaber med andre mennesker«. Hermed understreges, at mennesker – hverken børn eller voksne – ikke er øer, der driver isoleret rundt hver for sig, men at vi hele tiden påvirker hinanden og ligeledes påvirkes af vores omgivelser. Positive sociale relationer, især i trygge

klassefællesskaber, er afgørende for børns mentale sundhed og reducerer risikoen for følelsesmæssige og adfærdsmæssige problemer (Ottosen et al., 2018). I disse trygge fællesskaber bliver det muligt for børnene at lytte aktivt, ikke kun til sig selv, men også til de andre og til det, der sker imellem dem i rummet. Netop denne aktive lytning og det koncentrerede, opmærksomme nærvær, det skaber, anses som en af de underliggende årsager til de potentielt sundhedsgavnende effekter af korsang (Kirschner & Tomasello, 2010).

På baggrund af disse perspektiver vil vi argumentere for, at man, ved at integrere sang som en naturlig del af skolegangen, kan styrke børns trivsel uden at have en udtalt trivselsagenda overfor børnene. I det følgende vil vi gå mere i dybden med at beskrive et eksempel på sådan en skolebaseret indsats med korsang som motor for en generel trivselsindsats.

Alle Kan Synge

Et eksempel på et sangprojekt med mentalt sundhedsfremmende sigte er Alle Kan Synge (AKS), som efter en udviklingsperiode på fire år (2018-22) i Albertslund kommune nu skal stå sin prøve på flere folkeskoler. Den specifikke baggrund for AKS-projektet er, at musikundervisningen i folkeskolen er nødlidende. Der uddannes færre musiklærere end tidligere, og deres kompetencer slår ikke altid til. Stadig færre musiklærere kan lede fællessang med støtte fra egen stemme og instrumentalt akkompagnement. Af samme grund er der i dag tale om, at folkeskolerne kan inddeles i et A- og et B-hold i forhold til, om skolens musikliv sikrer, at børnene lærer at synge og får et både aktivt og reflekteret forhold til musik (Holgersen & Holst, 2020).

AKS blev udviklet 2018-22 på Herstedøster skole i Albertslund kommune og bygger på korleder Signe Sørensens koncept »Sæt koret fri«, der oprindelig blev udviklet i elitekor-sammenhæng. Det er en vigtig pointe, at der ikke behøver være nogen modsætning mellem pædagogikken til elite og bredde: Metoden er skabt ud fra den dobbelte præmis, at tryghed og trivsel er den naturlige og bedste basis for korsang, uanset niveau, og omvendt at korsang er en naturlig

og god basis for tryghed og trivsel. AKS er på den præmis tilrettelagt som en mentalt sundhedsfremmende indsats – både i kraft af indhold og organisering. På en AKS-skole har alle elever i 0.-3. klasse to timers klassekor på skemaet om ugen og deltager desuden i små og store, interne og eksterne koncerter. Kortimerne er ikke en erstatning for musiktimerne, men er en ekstra indsats, der skal medvirke til, at alle børn indgår i et trygt klassefællesskab, hvor skoleglæde, elevernes sociale relationer og derigennem deres mentale sundhed styrkes lige fra første skoledag. Fokus på hele klassen fremmer, at alle børn uanset forudsætninger kan få gavn af indsatsen.

Undervisningen varetages af en uddannet korleder (typisk konservatorie-, universitets- eller kirkemusikuddannet) i tæt samarbejde med klassens lærere/pædagoger. Dette tætte samarbejde i løbet af timen muliggør, at korlederen kan fokusere på den musikpædagogiske opgave, mens læreren kan hjælpe med at sikre et godt arbejdsmiljø i klassen eller tage sig af de enkelte elever, der måtte have brug for ekstra opmærksomhed. Korledernes høje musikfaglige niveau gør, at de i løbet af timen har overskud til ikke blot at fokusere på det musikfaglige, men også på alt det andet, der sker i klasselokalet og mellem børnene. Med andre ord: De skal have et dobbelt fokus ikke blot på musikpædagogikken, men også på det mellemmenneskelige perspektiv. For at klæde korlederne bedst muligt på til opgaven uddannes de i AKS-regi, først gennem en indledende observationspraktik og efterfølgende monitoreret egenpraksis. Desuden undervises de i teori og relevante håndværksfag. Dette sikrer en vis ensartethed i undervisningen, men korlederne opmuntres samtidig til at bruge deres personlige, specifikke kompetencer. Børnene skal møde en dygtig korleder, som udfolder sine personlige kompetencer inden for AKS-konceptet.

Alle Kan Synges brug af pædagogikken »Sæt koret fri«

Pædagogikken, som anvendes i AKS, er baseret på principperne fra »Sæt koret fri«. Disse principper udspringer af en overbevisning om og praksisdrevet erfaring med, at korsang kan være et fremragende trivselsværktøj, såfremt man fremmer en række specifikke

relationelle og musikalske elementer. I den pædagogiske manual, som alle korledere får udleveret under deres AKS-uddannelse, står beskrevet, at pædagogikken »ønsker at komme væk fra forestillingen om, at korlederen er *musikeren,* og koret er *instrumentet*, og vil i stedet tilbyde korsangerne en undervisningsform, hvor alle sangere inviteres til at udtrykke sig frit og legende.« Det handler altså om at turde bruge korsang som et værktøj til at skabe glade børn.

Hovedelementerne i Alle Kan Synge er disse:

- *Co-teaching:* Tæt samarbejde mellem klassens lærer/pædagog og korlederen skal sikre, at korlektionerne tilpasses elevernes dagligdag og dagsform.
- *Kormakkere:* Til hver korlektion får eleverne en ny kormakker, udpeget af læreren. Makkerparrene samarbejder i timen, og over tid får alle elever – med skiftende kormakkere – udviklet forskellige relationer og fællesskaber.
- *Klasserumsledelse:* Med musikalske midler, fx stilfærdigt eller igangsættende guitar- eller klaverspil frem for verbal instruktion, reguleres timens intensitetsforløb, så timen altid starter og slutter roligt, gerne med den samme velkendte Velkommen- og Tak for i dag-sang. Undervejs bliver intensitetsniveauet højt, og eleverne får mange muligheder for at bidrage med egne idéer og indspil.
- *Performative elementer:* Ved at optræde for hinanden i klassen til morgensamlinger og ved koncerter udvikler børnene kompetencer i koncentreret, opmærksomt nærvær. At synge for et publikum kan give en meget stor mestringsoplevelse.
- *Sangrepertoiret:* Sangrepertoireret udvikles af korlederne og klassens lærere. Det består af klassiske børnesange, »læresange« (fx trafiksange og matematiksange) og sange om børnenes hverdag. På den måde holdes repertoiret relevant for børnenes liv og hverdag. Bevægelse og koreografi er en naturlig del af læringen.
- *Sangpædagogiske elementer:* Der arbejdes naturligvis også med klangdannelse, frasering, kropsbevidsthed og musikforståelse, fx gennem solmisation.

Flere af disse elementer er også en del af kor- og sangpædagogikken i landets mange spire- og børnekor, som især findes i folkekirke-regi. Men kombinationen af elementerne og den eksplicitte trivselsdagsorden er unik for AKS.

I et interview beskriver Anne C. Lindahl, der har arbejdet som AKS-korleder på Herstedøster Skole siden starten af 2020, den anvendte pædagogik som særlig god til at give nogle helt konkrete værktøjer, der kan gøre undervisningen relationel og fællesskabsorienteret (bilag 1). Hun fremhæver kormakkerne som et eksempel og beskriver, hvordan makkerne bruges aktivt i kortimen. I de situationer, hvor børnene skal orientere sig mod deres kormakker, inviteres de til at udveksle energi og fysisk kontakt gennem en high-five eller et klap på skulderen. Anne siger, »der sker jo det, at den person, man kigger på, får en oplevelse af, ej, der var noget, jeg gjorde, som fællesskabet kunne bruge! Altså, man gør barnet helt konkret opmærksom på, at det bidrager med noget vigtigt og godt til fællesskabet.«

Pædagogikken fokuserer således på at give korlederne en række konkrete værktøjer til at skabe sangglæde gennem en legende tilgang til kortimen. Mange af disse pædagogiske elementer er nye i forhold til korledernes formelle konservatorie- eller universitetsuddannelse. Anne formulerer det sådan: »Jeg har ikke brug for en manual, der fortæller mig, hvordan jeg indstuderer en sang, så den bliver indstuderet hurtigt. Det kan jeg, fordi jeg er [uddannet] korleder. Men det der med at lave et fællesskab blandt børn og sparke noget selvtillid ind i dem, det synes jeg, den [pædagogiske manual] er rigtig god til.« På den måde bidrager pædagogikken med elementer, som rækker ud over korledernes formelle uddannelse, og som ikke alene understøtter børnenes musikalske udvikling, men også deres sociale og følelsesmæssige trivsel; altså elementer, som er afgørende for at fremme mental sundhed i folkeskolen.

Mange undersøgelser – også i de andre nordiske lande – viser, at der er et stort, udækket behov for denne type aktiviteter i folkeskolen – og i vuggestuer og børnehaver. Jo yngre børnene er, des mere naturligt falder det dem at synge og danse i en legende, tryg atmosfære. Naturligvis har dette også afsmittende effekt på kropsbeherskelse og

sprogindlæring. Men mange pædagoger og (musik)lærere oplever, at de ikke er fagligt rustede til at lede disse aktiviteter. Med Alle Kan Synges anvendte pædagogik er det håbet, at flere børn kan blive introduceret til glæden ved sang og fællesskab.

Diskussion

Kulturminister Jacob Engel-Schmidt markerede sig i begyndelsen af 2023 med et ønske om at indføre obligatorisk morgensang i folkeskolen, men han måtte – ud fra faglig feedback – hurtigt erkende, at der ikke er kvalificerede lærere nok til at gøre dette muligt. Så lige nu er det op til den enkelte skole at afgøre, hvad der er muligt. Debatten om sang i folkeskolen (og i børnehaven) er livlig, bl.a. på en tværfaglig konference i Odense i februar 2024. Der er i faglige kredse bred enighed om, at musiklæreruddannelsen på professionshøjskolerne skal udvikles både kvantitativt og kvalitativt, og at den forestående reform af pædagoguddannelsen bør genindføre sang og musik som obligatorisk element. Visionen er altså, at der i de allerfleste børnehaver og de fleste skoler, inden for en overskuelig fremtid, skal være velkvalificerede pædagoger og lærere til understøttelse af en alsidig musik-, sang- og bevægelseskultur.

Vi mener på baggrund af erfaringerne med AKS, at der bør arbejdes henimod et bevidst paradigmeskifte i forståelsen af sangens og sangundervisningens rolle i folkeskolen. Alle Kan Synges anvendte pædagogik er naturligvis ikke en universalløsning, men AKS er ét eksempel på en bevægelse mod en mere holistisk tilgang til sangundervisning, der anerkender sangens potentiale til ikke kun at udvikle musikalske evner til gavn for den enkelte elev, men også til at fremme børns trivsel og sociale kompetencer. Ved at integrere relationelle praksisformer, tillade og opmuntre forskellige deltagelsesstrategier og skabe et rum for fællesskab og selvtillid gennem sangen åbner AKS for en ny dimension i skolens sangundervisning. Det handler ikke længere blot om at lære sangtekster og musikalske teknikker, men også om at skabe en glæde ved »syngning« (Borčak, 2022) i et inkluderende miljø, hvor børnene kan udtrykke sig frit og styrke deres personlige og sociale udvikling. Dette paradigmeskifte har

potentialet til at transformere ikke kun måden, der undervises i sang i folkeskolen på, men hele måden, hvorpå vi forstår betydningen af sang i børns liv. Ved at anerkende sangens rolle som et væsentligt redskab til at fremme mental sundhed og trivsel åbner vi døren for en mere helhedsorienteret tilgang til musikundervisning i folkeskolen, der adresserer både børnenes kunstneriske og sociale behov. Det er også en bevægelse henimod en mere demokratisk indsats på musikundervisningsområdet. I førnævnte interview formulerer Anne C. Lindahl det således i relation til klassekor i skolen (bilag 1): »Det er så meget mere meningsfuldt end at have klaverelever på en musikskole. Jeg føler virkelig, at det gør en forskel med musikken her. Fordi man kommer rigtig bredt ud. Altså, de børn, der går i musikskolen, de ville gå i musikskolen uanset, om jeg var der eller ej. Men hvis Alle Kan Synge ikke var der, så var der rigtig mange elever på Herstedøster Skole, som ikke vil finde en eller anden glæde i musikken og få lov at udtrykke sig på den måde. Børn synes jo i bund og grund, at det er sjovt, hvis man gør det legende.«

Spørgsmålet er, om og på hvilken måde det giver mening at udbrede AKS til folkeskoler landet over. Det vil være en stor udfordring af få tilknyttet veluddannede korledere på bare 10 % af landets folkeskoler. Derfor satser bestyrelsen i Foreningen AKS nu på en flerstrenget strategi, hvor der på den ene side uddannes korledere i AKS-regi – og på længere sigt i konservatorie-regi – i takt med mulighederne for opstart på nye skoler, mens der på den anden side skal udvikles inspirationskurser af både kort og længere varighed, rettet direkte mod bl.a. folkeskolens musiklærere. Det skal give dem kompetencerne til efterfølgende at kunne inddrage elementer fra AKS i deres faglige praksis og skolens hverdag. Det vil kræve økonomisk og organisatorisk opbakning fra skoleledelser og kommuner, ikke mindst fordi efteruddannelse er et trængt område i den offentlige sektor. Sådanne kurser vil – gerne samtidig med en videreførelse af fx Sangens Hus' mangeårige efteruddannelsesprojekt Sang, bevægelse og læring – kunne højne kvaliteten af sang- og musikkulturen på rigtig mange skoler, så der ikke længere skal skelnes mellem et A- og et B-hold.

Næste skridt for AKS-forskningsprojektet er at skaffe midler til at gennemføre en stor, kontrolleret undersøgelse med inddragelse af en snes skoler på landsbasis for at afdække AKS' potentiale til at spille en rolle i den bredere trivselsindsats på landets folkeskoler.

Tre gode råd

Hvis formålet med sangen er at fremme trivslen, enten i skolen som beskrevet i kapitlet her, eller i al almindelighed, vil vi liste følgende tre råd op for læseren:

1. Hav fokus på sangglæde og den positive deltagelse frem for på skønsang, sangfaglige målsætninger og performance – ikke mindst i indskolingen. Som det gamle ordsprog siger, er det rejsen og ikke destinationen, der gælder – og det er også tilfældet her, hvis sang skal bidrage til større trivsel.

2. Involver børnene i udviklingen af en ny, inkluderende (morgen-) sangkultur på skolen. Det kan gøres på mange forskellige måder. Børnene kan bidrage til udviklingen af nye sange, både i forhold til tekster og gestik. De kan også inddrages aktivt i tilrettelæggelsen af morgensangsarrangementer – med valg af sange, introduktioner, visuelle input osv.

3. Tag altid ledelsen af den pågældende institution – børnehaven, skolen, musikskolen, kirken osv. – i ed, før der indføres AKS eller AKS-inspirerede aktiviteter. Det er afgørende, at indsatsen harmonerer med institutionens værdisæt, vision og eventuelle læringsparadigme, og at den ikke afhænger af en enkelt musiklærer eller korleder, men drives af et lille team, med ledelsens opbakning.

Litteratur

Anderson, P., Jané-llopis, E. & Hosman, C. (2011). Reducing the Silent Burden of Impaired Mental Health. *Health Promotion International* 26 (suppl_1): i4–9. https://doi.org/10.1093/heapro/dar051

Balsnes, A.H. (2018). Singing for a Better Life: Choral Singing and Public Health. *Music and Public Health: A Nordic Perspective*, edited by Lars Ole Bonde & Töres Theorell, 167–86. Cham: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-76240-1_11

Borčak, L.W. (2022). *Sang* (Tænkepause). Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Eerola, P. & Eerola, T. (2014). Extended Music Education Enhances the Quality of School Life. *Music Education Research* 16 (1): 88–104. https://doi.org/10.1080/14613808.2013.829428

Foulkes, L. & Andrews, J. L. (2023). Are Mental Health Awareness Efforts Contributing to the Rise in Reported Mental Health Problems? A Call to Test the Prevalence Inflation Hypothesis. *New Ideas in Psychology* 69 (April):101010. https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2023.101010

Foulkes, L. & Stringaris, A. (2023). Do No Harm: Can School Mental Health Interventions Cause Iatrogenic Harm? *BJPsych Bulletin* 47 (February):1–3. https://doi.org/10.1192/bjb.2023.9

Hallam, S. (2016). The Impact of Actively Making Music on The Intellectual, Social and Personal Development of Children and Young People: A Summary. *Voices: A World Forum for Music Therapy* 16 (2). https://doi.org/10.15845/voices.v16i2.884

Holgersen, S-E. & Holst, F. (red). (2020). *Musikfaget i Undervisning og Uddannelse: Status og perspektiv 2020.* Aarhus: DPU. https://edu.au.dk/fileadmin/edu/Udgivelser/Rapporter/Rapport_-_Musikfaget_i_undervisning_og_uddannelse_2020.pdf

Holstein, B., Henriksen, T. B., Rayce, S. B., Ringsmose, C., Skovgaard, A. M., Teilmann, G. K. & Væver, M. S. (2021). *Mental sundhed og psykisk sygdom hos 0-9-årige børn*. København: Vidensråd for Forebyggelse. https://www.researchgate.net/profile/Bjorn-Holstein/publication/338096949_Borns_mentale_helbred_og_sundhed_Udarbejdet_for_Region_Hovedstaden_af/links/61bc63bc1d88475981f6e6f5/Borns-mentale-helbred-og-sundhed-Udarbejdet-for-Region-Hovedstaden-af.pdf

Højskolesangbogen (HS). (2020). København: Forlaget Højskolerne.

Jeppesen, P., Obel, C., Lund, L., Madsen, K. B., Nielsen, L. & Nordentoft, M. (2020). *Mental sundhed og sygdom hos børn og unge i alderen 10-24 år – Forekomst, udvikling og forebyggelsesmuligheder.* København: Vidensråd for forebyggelse. http://www.vidensraad.dk/sites/default/files/boern_unge_mentale_digi_01_0.pdf

Kirschner, S. & Tomasello, M. (2010). Joint Music Making Promotes Prosocial Behavior in 4-Year-Old Children. *Evolution and Human Behavior* 31 (5): 354–64. https://doi.org/10.1016/j.evolhumbehav.2010.04.004

Niclasen, J., Lund, L. & Obel, C. (2016). *Indsatser Der Fremmer Mental Sundhed Hos Børn Og Unge – Et Systematisk Litteraturstudie Af Internationale Undersøgelser.* Center for Sundhedssamarbejde, Aarhus Universitet. https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2016/Indsatser-der-fremmer-mental-sundhed-hos-b%C3%B8rn-og-unge.ashx?la=da&hash=C2287694B0A29EAFA5FD02FE9B4740E68DB51ED9

Norton, K. (2015). *Singing and Wellbeing: Ancient Wisdom, Modern Proof.* Routledge.

Ottosen, M. H., Andreasen, A. G., Dahl, K. M., Hestbæk, A-D., Lausten, M. & Rayce, S.B. (2018). *Børn Og Unge i Danmark – Velfærd Og Trivsel 2018*. København: Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. https://www.vive.dk/da/udgivelser/boern-og-unge-i-danmark-velfaerd-og-trivsel-2018-4vlgqlzj/

Rich Madsen, K., Román, J. E .I., Damsgaard, M.T., Holstein, B.E., Kristoffersen, M.J., Pedersen, T.P., Michelsen, S.I., Rasmussen, M. & Toftager, M. (2023). *Skolebørnsundersøgelsen 2022 – Helbred, trivsel og sundhedsadfærd blandt skoleelever i 5., 7., og 9. klasse i Danmark*. https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2023/skoleboernsundersoegelsen_2022

Skogen, J. C., Smith, O. R. F., Aarø, L. E., Siqveland, J. & Øverland, S. N. (2018). *Barn og unges psykiske helse: Forebyggende og helsefremmende folkehelsetiltak. En kunnskapsoversikt. Folkehelseinstituttet, Område for psykisk og fysisk helse.* https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/handle/11250/2984475

Sundhedsstyrelsen. (2022). *Mental sundhed*. Lokaliseret d. 17. juni 2024 på http://www.sst.dk/da/Fagperson/Forebyggelse-og-tvaergaaende-indsatser/Mental-og-digital-sundhed/Mental-sundhed

World Health Organization. (2021). *Making Every School a Health-Promoting School – Global Standards and Indicators*. World Health Organization. https://www.who.int/publications/i/item/9789240025059

Bilag 1

Omtalte forskningsinterview er foretaget den 24. januar 2024 over telefon med korleder Anne C. Lindahl, som har været AKS-korleder siden 2020. Informanten blev udvalgt på grund af hendes omfattende praksiserfaringer med den sangpædagogik, der anvendes i Alle Kan Synge.

Interviewet fulgte en semistruktureret interviewguide og omhandlede Annes erfaringer som AKS-korleder med særligt fokus på potentialer og udfordringer ved den sangpædagogik, som anvendes i AKS.

Interviewet er foretaget af ph.d.-studerende Anne Tetens i forbindelse med produktion af nærværende bogkapitel.

Semistruktureret interviewguide

- Vil du starte med at præsentere dig selv og din rolle i AKS?
- Er den pædagogik, I bruger i AKS, særlig i forhold til andre kormodeller?
  – Hvis ja, hvordan? Kan du komme med eksempler?
  – Hvad synes du er de særlige fordele eller ulemper ved den?
- Hvordan vil du beskrive korlederens rolle i AKS?
- Hvordan er de særlige værktøjer i AKS opstået? Ved du, hvor de kommer fra?
- Har du erfaring fra andre kormodeller? Hvordan er det at arbejde med dem i forhold til den pædagogik, I bruger i AKS?
- AKS har en pædagogisk manual til korledere. Bruger du den i din hverdag på skolen og med børnene?
- Man snakker i nogle musikkredse om, at der er mangel på kompetente musiklærere i folkeskolen. Hvad er dit perspektiv på det?
  – Vil du sige, der er forskel på musiklærere og AKS-korledere? I så fald, vil du sætte ord på det?
- Er der andet, du synes, jeg skal vide om sangpædagogikken i AKS?

Om forfatterne

Anne Tetens er uddannet antropolog og arbejder som ph.d.-stipendiat på projektet Alle Kan Synge ved Statens Institut for Folkesundhed, Syddansk Universitet. Hun har tidligere beskæftiget sig fagligt med problemstillinger inden for sundhedsfremme og sårbare grupper, men har siden kastet sig over sangens betydning for børns sociale fællesskaber og særligt problemstillingen om børn og unges voksende mistrivsel i skolen.

Lars Ole Bonde er professor emeritus ved Center for Research in Music and Health, Norges Musikkhøgskole og tidligere professor i musikterapi ved Aalborg Universitet. Hans forskning spænder fra operahistorie og musikpædagogik til musikterapi og musik som sundhedsfremme. Siden 2018 har han være tilknyttet trivselsprojektet Alle Kan Synge som følgeforsker, og temaet »Sang og sundhed« spiller en vigtig rolle i hans nuværende forskning. Lars Ole Bonde har bl.a. udgivet bøger og artikler, herunder flere artikler om Alle Kan Synge.